

ANA TEMA¹

3. Madde

Bouyid/Belçika Kararı Işığında Asgari Ağırlık Eşiği Kriteri

(Son Güncelleme Tarihi: 28.02.2026)

Giriş

Büyük Daire, *Bouyid/Belçika* [BD] davasında verdiği kararında, tamamen kamu görevlilerinin kontrolü altında bulunan kişilere yönelik kötü muamelelerle ilgili olarak şu yeni ilkeyi kabul etmiştir: Bir kişi özgürlüğünden yoksun bırakıldığında veya kolluk kuvvetleri ile karşı karşıya kaldığında, davranışları kesinlikle gerekli kılmadığı halde kendisine karşı fiziksel güç kullanılması insan onuruna zarar verir ve Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlalini oluşturur (§§ 100 ve 101. paragraflar birlikte okunduğunda).

3. Madde Anlamında Asgari Ağırlık Eşiği Kriteri

Sözleşme'nin 3. maddesi üç tür kötü muameleyi mutlak olarak yasaklamaktadır: işkence, insanlık dışı muamele veya cezalar ve aşağılayıcı muamele veya cezalar.

Mahkemenin yerleşik içtihadına göre, kötü muamelenin 3. madde kapsamına girmesi için asgari ağırlık eşiğine ulaşması gerekmektedir. Mahkeme, bu asgari eşiğin değerlendirilmesinin göreceli olduğu kanaatinde; bu değerlendirme davanın tüm koşullarına, özellikle de muamelenin süresine ve fiziksel veya zihinsel etkilerinin yanı sıra bazen de mağdurun cinsiyetine, yaşına ve sağlık durumuna bağlıdır (*Muršić/Hrvatistan* [BD], 2016, § 97).

Mahkeme, ağırlık eşiğine ulaşıp ulaşılmadığını belirlerken, özellikle aşağıdaki hususlar olmak üzere diğer faktörleri de dikkate alabilir:

- muamelenin uygulanma amacı, arkasındaki niyet veya güdü; ancak bir muamelenin, mağduru küçük düşürme veya aşağılama amacı taşıması, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği tespitini kesin olarak ortadan kaldırmaz;
- muamelenin uygulandığı bağlam, örneğin yüksek gerilimli bir atmosfer ve güçlü bir duygusal yük;
- mağdurun içinde bulunabileceği olası savunmasızlık durumu (*Khlaifia ve diğerleri/İtalya* [BD], 2016, § 160).

Bouyid/Belçika [BD], 2015, kararından önce, bu kriter söz konusu davranış kategorisine bakılmaksızın uygulanmaktaydı. Dolayısıyla, Mahkemenin *İrlanda/Birleşik Krallık*, 1978, kararında belirttiği üzere, "ahlaka ve çok genel olarak Sözleşmeciler Devletlerin iç hukukuna göre mahkûm edilebilir olmasına rağmen yine de Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamına girmeyen şiddet" davaları Mahkemenin önüne gelebilir (§ 167).

¹ Bu belge Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olup Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece **Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının** sorumluluğu altındadır.

Bu temelde ve kamu görevlileri tarafından kötü muamele iddiaları bağlamında, Mahkeme şu sonuca varmıştır:

- Zorla karakola götürülen bir başvuranın hissettiği yıldırma derecesi gerekli eşiği aşmamıştır (bk. *Foka/Türkiye*, 2008, § 61 ve *Protopapa/Türkiye*, 2009, § 49);
- Başvuranın dört saat boyunca kelepçeli tutulması, herhangi bir fiziksel yaralanmaya neden olmamış ve psikolojik durumu üzerinde uzun vadeli herhangi bir etki yaratmamış olup 3. maddenin gerektirdiği ağırlık eşiğini karşılamamıştır (bk. *Wieser/Avusturya*, 2007);
- Polis karakoluna götürülen ve oğlunun komada bulunduğu sırada hazırlanmış bir ifadeyi rızası dışında imzalamaya zorlanan bir kişinin yaşadığı ıstırap ve ruhsal acı, 3. maddenin gerektirdiği asgari ağırlık eşiğine ulaşmamıştır (bk. *Berktaş/Türkiye*, 2001, § 176).

***Bouyid/Belçika* Kararında Asgari Ağırlık Eşiği Kriterine Getirilen Açıklamalar**

Bouyid/Belçika [BD], 2015, kararında, Mahkeme, özgürlüğünden yoksun bırakılan “veya daha genel olarak kolluk kuvvetleriyle karşı karşıya kalan” bir bireye ilişkin çok özel bağlamda asgari ağırlık eşiği kriterinden saparak aşağıdaki şekilde hareket etmiştir.

Mahkeme ilk olarak (§ 100’de) çok açık bir yol benimsemiştir: “Bir kişi özgürlüğünden yoksun bırakıldığında veya daha genel olarak, kolluk kuvvetleri ile karşı karşıya kaldığında, davranışları kesinlikle gerekli kılmadığı halde kendisine karşı fiziksel güç kullanılması insan onuruna zarar verir ve *ilke* olarak [3. madde] ile güvence altına alınan hakkın ihlalini oluşturur” (italik eklenmiştir). Bu yaklaşım, *Ribitsch/Avusturya*, 1995, § 38, kararında ortaya konan yerleşik ilkeden ileri gelmektedir.

Mahkeme ayrıca, “ilke olarak” ifadesinin, “yukarıda belirtilen ağırlık eşiğine ulaşamayacağı için böyle bir ihlal tespitinin gerekli olmayacağı durumlar olabileceği” anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir (§ 101). Bunun nedeni, “insan onuruna yönelik herhangi bir müdahalenin, Sözleşme’nin bizzat özüne dokunuyor” olmasıdır (*ibid.*); aslında Sözleşme’nin 3. maddesi anlamında “aşağılayıcı” muamele veya ceza kavramları ile “onura” saygı” arasında “özellikle güçlü bir bağ” vardır (§§ 89 ve 90 ve atıf yapılan davalar).

Mahkeme **yeni uygulanabilir ilkeyi** belirterek şu sonuca varmıştır: “Kolluk kuvvetlerinin bir kişiye karşı insan onurunu ihlal eden her türlü davranışı Sözleşme’nin 3. maddesinin ihlalini oluşturur. Bu durum özellikle, ilgili kişi üzerindeki etkisi ne olursa olsun, davranışının kesinlikle gerekli kılmadığı durumlarda bir kişiye karşı fiziksel güç kullanılması halinde geçerlidir.” (§ 101).

Özetle, *Bouyid/Belçika* [BD], 2015, davasında benimsenen yaklaşım, bir başvuranın tamamen kamu görevlilerinin kontrolü altında olduğu durumlarda, şikâyetin Sözleşme’nin 3. maddesi kapsamına girip girmediğini belirlemek için, Mahkemenin incelemesinin, maruz kalınan muamelenin ağırlığından ziyade gerekliliğine odaklanması gerektiği anlamına gelmektedir. Eğer muamele kesinlikle gerekli olarak kabul ediliyorsa, aşağılayıcı muamele teşkil eder ve dolayısıyla Sözleşme’nin 3. maddesinin ihlalini oluşturur (§§ 111 ve 112; bk. ayrıca, *Perkov/Hırvatistan*, 2022, § 31).

***Bouyid/Belçika* Kararının Uygulandığı Durumlarda Ağırlık Kriteri Halen Geçerli Midir?**

Kötü muamelenin başvuranın tamamen kamu görevlilerinin kontrolü altında olduğu bir sırada uygulandığı durumlarda, Mahkemenin daha ileri giderek bu muameleyi insanlık dışı muamele veya işkence olarak nitelendirmek istemesi halinde, ağırlık kriteri her dem geçerli olacaktır (*Yusiv/Litvanya*, 2016, §§ 61-62; *R.R. ve R.D./Slovakya*, 2020, §§ 160-161; *M.B. ve diğerleri/Slovakya (n°2)*, 2023, § 74; *Lapunov/Rusya*, 2023, §§ 107-110).

***Bouyid/Belçika* İçtihadının Uygulanmasına İlişkin Kayda Değer Örnekler**

- *A.P./Slovakya*, 2020: Mahkeme fiziksel güç kullanımının “kesinlikle gerekli” olup olmadığını değerlendirdikten sonra, bir yakalama sırasında atılan tokat nedeniyle “ağırlık eşiğine” ulaşıldığı kanaatine varmıştır (§§ 59-63). Mahkeme, reşit olmayan başvuranın savunmasızlığı ve memurların profesyonelliği göz önüne alındığında, başvuran memurlara tükürmüş veya vurmaya teşebbüs etmiş olsa bile, güç kullanımının kesinlikle gerekli olmadığını değerlendirmesinde bulunmuştur (§ 62).
- *Pranjić-M-Lukić/Bosna Hersek*, 2020: Mahkeme, davanın özel koşullarında, kelepçe kullanımının (başvuran, hakkında yürütülen ceza yargılaması kapsamında isteği dışında gerçekleştirilen psikiyatrik ve psikolojik muayenelere zorla götürüldüğünde) başvuranın davranışları tarafından kesinlikle gerekli kılınmadığı kanaatine varmıştır. Bu kelepçeleme işlemi, başvuranın insan onurunu ihlal etmiştir ve başlı başına aşağılayıcıdır (§ 82).
- *Zakharov ve Varzhabetyan/Rusya*, 2020: Mahkeme, siyasi bir toplantının dağıtılması sırasında polis tarafından fiziksel güç kullanılmasının, başvuranların barışçıl gösteri yapmaları nedeniyle kesinlikle gerekli olmadığına karar vermiştir. Başvuranların, kolluk kuvvetlerinin kamu düzenine yönelik ciddi karışıklıkları bastırmak için güç kullandığı bir operasyon yürüttüğü bir bölgede yaralanmalarına özel önem atfetmiştir. Mahkeme, güç kullanımının başvuranların onurunu ihlal ettiği kanaati varmış ve bu nedenle aşağılayıcı muamele olarak değerlendirmiştir (§§ 70-74).
- *Roth/Almanya*, 2020: Mahkeme, başvuranın ceza infaz kurumunda ziyaretçi kabul etmesinden önce ve sonra tekrarlanan üst aramalarının herhangi bir meşru amaç gütmeyeceğine ve aşırı aşağılama kaynağı olduğuna karar vermiştir. Bu nedenle, aramaların başvuranın insan onurunu ihlal ettiği kanaatine varmış ve 3. madde bakımından aşağılayıcı muamele olarak değerlendirmiştir (§ 72).
- *Navalnyy ve Gunko/Rusya*, 2020: Mahkeme, başvuranın toplum içinde yakalanması ve ardından polis karakoluna götürülmesi sırasında hiçbir şekilde diremediği sonucuna vararak, bu olaylar sırasında başvuranın kolunun polis tarafından zorla bükülmesinin, ilgilinin bizzat davranışları göz önüne alındığında kesinlikle gerekli olmadığına karar vermiştir. Mahkeme, bu tür bir güç kullanımının başvuranın insan onurunu ihlal ettiği kanaatine varmış ve aşağılayıcı muamele olarak değerlendirmiştir (§§ 43-48).
- *Ilievi ve Ganchevi/Bulgaristan*, 2021: Mahkeme, bir evin aranması ve evin içinde yakalama ile ilgili bir davada *Bouyid* kararının kriterini uygulamıştır. Mahkeme, polis memurlarının iki erkek başvurana (şüpheliler) yönelik tutumunun aşırı olduğuna, ancak üç kadın başvuranla (aile üyeleri) ilgili olarak polis tarafından alınan çok kısa ve ihtiyatlı tedbirlerin, bu başvuranların tutumlarıyla orantılı olduğuna karar vermiştir (§§ 52-57 ve §§ 58-62).
- *İşik/Türkiye*, 2024 - Mahkeme, iki grup arasında çıkan arbedeye polis müdahalesi sırasında savunma silahı kullanılmasını, arbedenin şiddetine rağmen haklı bulmamıştır. Başvuran, silahla üç kez vurulmuş, bunlardan biri başına isabet etmişti, ancak ilgili, kavgaya karışmamış ve şiddet eylemleri uygulamamıştı. Dolayısıyla, ciddi karışıklıklara son vermek amacıyla güç kullanımı kesinlikle gerekli değildi (§§ 57-61).

- *Kasım Özdemir ve Mehmet Özdemir/Türkiye*, 2024 - Mahkeme, bir jandarma memurunun, başvuranların karıştığı bir arbede sırasında, uyarı atışı yapmasının ve havaya ateş etmesinin ardından başvuranların bacaklarına ateş etmesinin gerekli olduğu ve aşırı olmadığı değerlendirmesinde bulunmuştur. Mahkeme, özellikle, jandarmaların ve araçlarının ciddi şekilde saldırıya uğradığı ve bu saldırının giderek şiddetlendiği ve öngörülemez bir hal aldığı çatışmada, jandarmaların hayatlarının tehlikede olduğuna iyi niyetle inandıklarını kaydetmiştir (§§ 92-98).

Diğer Atıflar:

İçtihat Rehberleri:

- [Kitlesele Gösteriler Konulu Rehber](#)
- [Tutukluların Hakları Konulu Rehber](#)

BAŞLICA İÇTİHAT ATIFLARI

İlke Kararları:

- *Bouyid/Belçika* [BD], no. 23380/09, 28 Eylül, AİHM 2015 (3. madde: ihlal (esas yönünden ve usul yönünden)).

Diğer Davalar:

- *Şakir Kaçmaz/Türkiye*, no. 8077/08, 10 Kasım 2015 (gözaltında kötü muamele nedeniyle 3. madde (esas yönünden) ihlal yok; yakalama sırasında güç kullanılması nedeniyle 3. madde (esas yönünden) ihlal; 3. madde (usul yönünden) ihlal);
- *Caracet/Moldova Cumhuriyeti*, no. 16031/10, 16 Şubat 2016 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Zalyan ve diğerleri/Ermenistan*, no. 36894/04 ve 3521/07, 17 Mart 2016 (3. madde: ihlal yok (esas yönünden); 3. madde: ihlal (usul yönünden));
- *Cazan/Romanya*, no. 30050/12, 5 Nisan 2016 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Balajevs/Letonya*, no. 8347/07, 28 Nisan 2016 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve diğerleri/Türkiye*, no. 20347/07, 5 Temmuz 2016 (3. madde: ihlal (esas yönünden ve usul yönünden));
- *Gedrimas/Litvanya*, no. 21048/12, 12 Temmuz 2016 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Yusiv/Litvanya*, no. 55894/13, 4 Ekim 2016 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Barakhoyev/Rusya*, no. 8516/08, 17 Ocak 2017 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Zherdev/Ukrayna*, no. 34015/07, 27 Nisan 2017 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *A.P./Slovakya*, no. 10465/17, 28 Ocak 2020 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Castellani/Fransa*, no. 43207/16, 30 Nisan 2020 (3. madde: ihlal (esas yönünden));
- *Gremina/Rusya*, no. 17054/08, 26 Mayıs 2020 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Pranjić-M-Lukić/Bosna Hersek*, no. 4938/16, 2 Haziran 2020 (3. madde: ihlal (esas yönünden));
- *Mîțu / Moldova Cumhuriyeti*, no. 23524/14, 30 Haziran 2020 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *R.R. ve R.D./Slovakya*, no. 20649/18, 1 Eylül 2020 (3. madde (esas ve usul yönünden) ve 3. madde ile bağlantılı olarak 14. madde: ihlal);
- *Aghdgomelashvili ve Japaridze/Gürcistan*, no. 7224/11, 8 Ekim 2020 (14. madde ile bağlantılı olarak 3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Zakharov Varzhabetyan/Rusya*, no. 35880/14 ve 75926/17, 13 Ekim 2020 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Roth/Almanya*, no. 6780/18 ve 30776/18, 22 Ekim 2020 (3. madde: ihlal (esas yönünden));
- *Navalnyy Gunko/Rusya*, no. 75186/12, 10 Kasım 2020 (3. madde: ihlal (esas yönünden));
- *Akın/Türkiye*, no. 58026/12, 17 Kasım 2020 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Shmorgunov ve diğerleri/Ukrayna*, no. 15367/14 ve diğer 13 başvuru, 21 Ocak 2021 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Zličić /Sırbistan*, no. 73313/17 ve 20143/19, 26 Ocak 2021 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));

- *Ilievi ve Ganchevi/Bulgaristan*, no. 69154/11 ve 69163/11, 8 Haziran 2021 (3. madde (esas yönünden) ihlal; 3. madde (esas yönünden) ihlal yok);
- *Adzhigitova diğerleri/Rusya*, no. 40165/07 ve 2593/08, 22 Haziran 2021 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Dokukiny/Rusya*, no. 1223/12, 24 Mayıs 2022 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *H.M. ve diğerleri/Macaristan*, no. 38967/17, 2 Haziran 2022 (3. madde: ihlal (esas yönünden));
- *Skorupa/Polonya*, no. 44153/15, 16 Haziran 2022 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Perkov/Hırvatistan*, no. 33754/16, 20 Eylül 2022 (3. madde: ihlal yok (esas yönünden); 3. madde: ihlal (usul yönünden));
- *M.B. ve diğerleri/Slovakya (no. 2)*, no. 63962/19, 7 Şubat 2023 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden); 3. madde ile bağlantılı olarak 14. madde: ihlal yok (esas yönünden) ve 3. madde ile bağlantılı olarak 14. madde: ihlal (usul yönünden));
- *Lapunov/Rusya*, no. 28834/19, 12 Eylül 2023 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden); 3. madde ile bağlantılı olarak 14. madde: ihlal).
- *İşik/Türkiye*, no. 42202/20, 8 Ekim 2024 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Lavorgna/İtalya*, no. 8436/21, 7 Kasım 2024 (3. madde: ihlal (esas ve usul yönünden));
- *Kasım Özdemir ve Mehmet Özdemir/Türkiye*, no. 18980/20, 3 Aralık 2024 (3. madde: ihlal yok (esas ve usul yönünden)).